

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Teritoriální studia

Bakalářská práce

2023

Kristýna Mrázová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Postavení žen ve Frankově Španělsku

Bakalářská práce

Autor práce: Kristýna Mrázová

Studijní program: Teritoriální studia

Vedoucí práce: PhDr. Barbora Menclová

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1.8. 2023

Kristýna Mrázová

Bibliografický záznam

MRÁZOVÁ, Kristýna. *Postavení žen ve Frankově Španělsku*. Praha, 2023. 28 s. Bakalářská práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií, Katedra evropských studií. Vedoucí diplomové práce PhDr. Barbora Menclová.

Rozsah práce: 59 565 znaků

Abstrakt

Tato bakalářská práce se zabývá postavením žen ve Frankově Španělsku v období mezi roky 1939-1975. Bakalářská práce se zaměřuje zejména na vývoj v postavení žen v průběhu čtyřiceti let trvání režimu. Od počátku Frankovy vlády byla zavedena opatření podporující genderovou nerovnost, která byla odůvodněna ideologií režimu.

Cílem bakalářské práce je prozkoumání zásadních milníků a změn ve vývoji ženské otázky v průběhu let a také aspekty, které měly na vývoj v postavení žen vliv. Samotný režim procházel během své existence proměnami, které ovlivňovaly mimo jiné mezinárodní prostředí a obecné historické události. Hlavní výzkumnou otázkou, kterou si práce klade, je: „Jaký byl vývoj v postavení žen ve Frankově Španělsku a co mělo na změny ženského postavení v průběhu let vliv?“

Struktura práce je rozdělena do dvou kapitol. První kapitola se zabývá historickým kontextem samotného režimu. Druhá kapitola se věnuje samotnému postavení žen ve Frankově Španělsku. Popisuje dva aktéry, kteří měli na postavení žen nepochybně zásadní podíl – církve a organizace *Sección Femenina*. Následně kapitola zprostředkovává vývoj ženské otázky v průběhu let s přihlédnutím na nejdůležitější milníky.

Abstract

This bachelor's thesis examines the position of women in Franco's Spain during the period between 1939 and 1975. The thesis focuses mainly on the evolution of women's status over the forty years of the regime. From the beginning of Franco's rule, measures promoting gender inequality were implemented, justified by the regime's ideology.

The aim of the bachelor's thesis is to explore significant milestones and changes in the development of women's issues over the years and the aspects that influenced this development. The regime itself underwent transformations during its existence, influenced, among other factors, by the international environment and general historical events. The main research question posed by the thesis is: "What was the development of women's position in Franco's Spain, and what factors influenced the changes in women's position over the years?"

The structure of the thesis is divided into two chapters. The first chapter deals with the historical context of the regime itself. The second chapter focuses on the position of

women in Franco's Spain, also describing two actors that undoubtedly influenced women's status – the Church and the organization *Sección Femenina*. Subsequently, the chapter presents the development of women's position over the years, considering the most important milestones.

Klíčová slova

postavení žen, Španělsko, Francisco Franco, frankismus, genderová nerovnost

Keywords

position of women, Spain, Francisco Franco, Francoism, gender inequality

Title/název práce

The Position of Women in Francoist Spain

Obsah

1. Úvod	2
2. Historický kontext – Frankovo Španělsko	3
3. Postavení žen ve Frankově Španělsku	9
3.1 Vývoj postavení žen ve Frankově Španělsku	9
3.1.1 Vliv církve na postavení žen ve Frankově Španělsku	9
3.1.2 Vliv <i>Sección Femenina</i> na postavení žen ve Frankově Španělsku	11
3.1.3 Poválečné období a počátky režimu (1936-1945)	13
3.1.4 Španělsko na cestě od autarkie k rozvoji (1945-1959)	18
3.1.5 Od konzumerismu k demokracii (1959-1975)	20
4. Závěr	22
5. Summary	23
6. Zdroje	24

1. Úvod

Bakalářská práce „Postavení žen ve Frankově Španělsku“ se zaměřuje na vývoj v postavení žen během diktátorského režimu Franciska Franka. Téma bakalářské práce bylo vybráno zejména díky zájmu o španělské dějiny a o téma genderové nerovnosti. Příklad Španělska je v tomto případě ojedinělý. Španělsko je dnes zemí, která se řadí mezi přední státy zabývající se otázkou rovnosti pohlaví. Španělsko bylo dokonce čtvrtou zemí ve světě, která přijala legislativu na podporu stejnopohlavních manželství (konkrétně v roce 2005). O to více je zajímavé, že se během čtyřiceti let Frankovy diktatury jednalo o zemi, která naprosto otevřeně podporovala genderovou nerovnost a přijímala zákony a nařízení k její podpoře. Ve dvacátém století zažilo Španělsko bouřlivá politická a sociální období, která vyvrcholila občanskou válkou a nastolením autoritativního režimu generála Franciska Franka. Tento režim trval až do jeho smrti v roce 1975 a zanechal hlubokou stopu ve španělské společnosti, která je evidentní dodnes. Ženy žijící za Frankovy diktatury zažívaly nejdéle trvající restriktivní systém v západní Evropě dvacátého století. Z toho důvodu jsem se rozhodla toto téma hlouběji prozkoumat a zjistit, jakým způsobem se jejich postavení měnilo v průběhu režimu.

Cílem bakalářské práce je popsat vývoj v postavení žen ve Frankově Španělsku s důrazem na hlavní milníky v tomto procesu a také okolnosti, které tento vývoj ovlivnily. Bakalářská práce si klade za cíl odpovědět na otázku: „Jak se proměňovalo postavení žen během Frankova režimu ve Španělsku?“ Dalšími otázkami, pro související prozkoumání tématu jsou rovněž. „Jaké okolnosti ovlivnily vývoj ženského postavení ve Španělsku?“ „Jaké instituce měly na postavení žen ve Frankově Španělsku vliv?“.

Oborově se bakalářská práce řadí do historie. Její časové vymezení je období Frankova režimu mezi roky 1939-1975. Teritoriálním vymezením je Španělsko. Odpověď na kladené otázky práce hledá skrze kompilaci sekundárních zdrojů.

Práce je rozdělena do dvou hlavních kapitol. První kapitola se chronologicky zaměřuje na historický kontext a obecné aspekty vývoje Frankova Španělska během čtyřiceti let jeho vlády. Druhá kapitola představuje postavení žen ve Frankově Španělsku. V prvních dvou částech této kapitoly se práce zabývá dvěma institucemi, které měly na vývoj ženské otázky v jihoevropské zemi značný vliv – těmi jsou katolická církev a ženská část fašistické strany Falanga, *Sección Femenina*. V dalších částech je chronologicky

popisován konkrétní vývoj ženského postavení ve Frankově Španělsku s důrazem na body, které byly pro roli žen důležité či zlomové.

K tématu Frankova Španělska byla vydána spousta titulů popisující Frankův režim i samotnou postavu diktátora. Souborná práce zabývající se postavením žen ve Frankově Španělsku v českém jazyce doposud nevznikla. Ačkoliv vzniklo více zahraničních titulů s touto tematikou, většinou se specializují na úzce vymezené téma (pracovní právo, sport, vliv církve) nebo se zabývají obdobím občanské války, Druhé republiky či současnými dějinami. Sousta titulů je bohužel pro českého čtenáře těžce dostupná, což bylo jedním z úskalí práce. Pro práci byly použity zdroje v českém, anglickém i španělském jazyce.

Díla, která byla oporou pro historický kontext Frankova Španělska jsou knižní publikace českého vědce zaměřující se na historii románských zemí, Jiřího Chalupy. Konkrétně od něho byly k práci využity tituly *Dějiny Španělska* a *Jak umírá diktatura*. První titul poskytl obecný rozhled o ekonomické situaci ve Španělsku. *Jak umírá diktatura* naopak do větší hloubky osvětlil okolnosti, které vedly k pádu frankistické diktatury a nastolení demokracie. Ze zahraničních publikací týkajících se osobnosti Franciska Franka byla práce doplněna o informace z knihy britského historika a hispanisty Paula Prestona z jeho významné biografie *Franco*, která poskytla rozšíření informací o postavě Franciska Franka a detailnější pohled na jeho osobnost.

Základní informace o postavení žen ve Frankově Španělsku jsem primárně čerpala z publikací profesorky historie Aurory G. Morcillo, která působila na floridské univerzitě a zabývala se genderovými vztahy se zaměřením na moderní dějiny Španělska a poválečné Evropy. Od autorky jsem především využila informace z titulu *True Catholic Womanhood: Gender Ideology in Franco's Spain*, který mi poskytl pohled na režimní ideologii a také na vliv církve na postavení žen. Komplexnější pohled nabídla kniha stejné autorky *En cuerpo y alma: ser mujer en tiempos de Franco*. Co se týče pracovního práva a organizace *Sección Femenina*, základ položil primárně článek *Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights*, jehož autorem je doktorka Jessica Davidson.

2. Historický kontext – Frankovo Španělsko

Frankův režim byl nastolen po konci španělské občanské války v roce 1939 a přetrval až do diktátorovy smrti v roce 1975. Režim byl známý pro svůj autoritářský

charakter, centralismus a vliv jedné politické strany, Národního hnutí (*Movimiento Nacional*), jiné strany byly zakázány.¹

Ve čtyřicátých a v polovině padesátých let dvacátého století se Frankovo Španělsko vyznačovalo především zničenou ekonomikou v důsledku občanské války, snahou o konsolidaci moci skrze silné represe a zavedením nové ideologie. Prvním rokům se přezdívalo hladová léta (*los años del hambre*). Během těchto let došlo k rozšíření nemocí, nedostatku základních surovin, diplomatické izolaci po konci druhé světové války a samozřejmě již zmíněným krutým represím, které znamenaly de facto pokračování občanské války a byly zavedené za účelem udržení vnitřního řádu.² Přímá represe byla jen součástí velké reality, která zahrnovala ideologickou indoktrinaci založenou na principu šíření strachu z navrácení hrůz španělské občanské války. Ve společnosti převládá skepticismus vůči stranické pluralitě. Mezinárodní kontext druhé světové války a také počátku Studené války přispěly k politickému konzervatismu a celkové politické apatii obyvatel.³

Válka způsobila závažné sociální a populační změny. Počet ztrát se odhaduje až na jeden milion – pokud sečteme oběti, uvězněné obyvatele po válce a emigranty. Namísto zlepšení životních podmínek po válce se celková kondice země zhoršila natolik, že hlad, nemoci a celková krize má na svědomí nejspíše více obětí než samotné politické represe.⁴

Celkový hrubý národní produkt zaznamenal pokles na úroveň roku 1914. Když se vezme v úvahu vyšší počet obyvatel, můžeme mluvit o propadu španělské ekonomiky na úroveň konce devatenáctého století, která bude znovu obnovena až v roce 1952. Španělsko bylo především agrární zemí, zemědělská produkce zaznamenala propad o třetinu oproti té předválečné.⁵ Největším problémem se tak ukázalo být zásobování potravinami a nedostatek pohonných a topných látek. Franco na situaci reagoval zavedením přidělového

¹ DELGADO-GRANADOS, Patricia a Gonzalo RAMÍREZ-MACÍAS. Women's Labour Universities. Transgression instruments of the model of women during the Franco regime? *Paedagogica historica* [online]. Routledge, 2023. s. 2.

² GÓMEZ DEL MORAL, Alejandro J. *Buying into change: mass consumption, dictatorship, and democratization in Franco's Spain, 1939-1982*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2021. s. 796.

³ CAZORLA-SÁNCHEZ, Antonio. Beyond "They Shall Not Pass." How the Experience of Violence Reshaped Political Values in Franco's Spain. *Journal of contemporary history* [online]. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2005. s. 510.

⁴ CAZORLA-SÁNCHEZ, Antonio. Beyond "They Shall Not Pass." How the Experience of Violence Reshaped Political Values in Franco's Spain. *Journal of contemporary history* [online]. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2005. s. 509-510.

⁵ SHUBERT, Adrian. *A social history of modern Spain*. London: Unwin Hyman, 1990. 206.

systemu na potraviny, který byl platný až do roku 1952 a vedl ke vzniku a mohutnému rozšíření černého trhu. Korupce se týkala i stranických a vládních sfér.⁶ Bylo zavedeno nespočet omezení a regulací, mezi kterými byly například kontrola platů nebo rozhodování vlády v oblasti investic a podnikatelských záměrů. Rozšířené korupční prostředí ale znemožnilo jakékoliv účinné plnění cílů a vizí prosperity a ekonomická krize se protáhla až do konce padesátých let dvacátého století.⁷

Frankův způsob vlády se nezakládal na žádném konkrétním programu nebo vizi. Jeho snahou bylo vytvořit ze Španělska autarkní společnost s nezávislou ekonomikou a izolovanou od světového obchodu nastavením nepřekonatelných celních bariér. To ekonomickou krizi prohloubilo a že se jedná o neefektivní a neudržitelný systém se projevilo již během pár let.⁸ Základy Frankovy absolutistické vlády byly položeny již během občanské války. Svou pozici Franco nadále posílil na základě zákona přijatého v srpnu roku 1939, který nesl název *Ley de la Jefatura del Estado*. Ten Frankovi poskytl absolutistickou moc a volnost ve vydávání zákonů a dekretů bez předešlé konzultace se svým kabinetem.⁹

Za celou dobu trvání režimu nebyla nikdy vydaná ústava, vláda se řídila jednotlivými zákony. Jedním ze zákonů důležitých pro období čtyřicátých let dvacátého století byl Zákoník práce (*Ley de Bases de Trabajo*) přijatý v prosinci 1942. Zákoník stanovil, že v novém státě budou případné stávky tvrdě stíhány jako útok na stát a jeho hospodářské úsilí. Franco si dobře uvědomoval, že nelze motivovat jen na základě trestu, a tak občas nabídl i nějakou formu ústupku. Jedním z takových ústupků bylo zavedení všeobecného zdravotního pojištění v tomtéž roce. Po konci druhé světové války bylo potřeba obhájit a udržet diktaturu i na mezinárodní scéně, proto bylo vydán jako gesto západu *Fuero de los Españoles*, jakási listina základních práv, svobod a povinností občanů Frankova státu v červenci roku 1945. Ačkoliv *Fuero* obsahovalo celou řadu občanských svobod, nedávalo žádnou skutečnou záruku jejich dodržování. Navíc v něm chyběla názorová pluralita nebo svoboda projevu.¹⁰

⁶ ELLWOOD, Sheelagh, Marie POKORNÁ a Athena ALCHAZIDU. *Franco: člověk, voják, diktátor*. Brno: Books, 1999. s. 128-129.

⁷ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 518.

⁸ CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia, 1997. s. 27.

⁹ PRESTON, Paul, Luboš HEGER a Radim KLEKNER. *Franco*. Praha: BB art, 2001. s. 290.

¹⁰ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 520.

V padesátých letech dvacátého století sehrály klíčovou roli ve vývoji Španělska industrializace a hospodářské reformy. V tomto období se země potýkala s řadou výzev a musela se přizpůsobit změnám ve světové ekonomice a politice. V průmyslovém odvětví došlo k téměř zdvojnásobení výroby mezi lety 1950 a 1957, to vedlo ke snížení podílu zemědělství na HDP ze 40 % na 25 %. Růst průmyslu ale vyvolal závislost na importu strojů a dalších technologií, na které izolovaná země neměla dostatek zahraniční měny. Vývoz zemědělských výrobků nebyl dostatečně lukrativní, evropský trh měl dostatek svých produktů a Španělsko začalo zažívat vážné finanční potíže a rapidní zvýšení inflace.¹¹ Industrializace byla ve Španělsku doprovázena masovou urbanizací. To mělo negativní důsledky a vedlo to k přelidnění v průmyslových předměstích, regionální nestabilitě a kolapsu venkova.¹²

Co se týče zahraniční politiky, s příchodem Studené války se Frankovi na mezinárodní scéně hodil obraz Španělska jako antikomunistické země. Představitelé USA si postupně uvědomili, že Franco představuje menší zlo pro jejich zájmy a rozhodli se přejít je změně svého přístupu k jihoevropské zemi.¹³ Zásadním bodem v tomto bilaterálním vztahu bylo podepsání Madridského paktu dne 26. září 1953. Pakt obsahoval dohody o vzájemné obraně a vojenské pomoci. Pro Španělsko navíc spojení znamenalo posílení legitimacy a zvýšení stability režimu na domácí i zahraniční scéně.¹⁴ Dalšími milníky v oblasti zahraniční politiky byly přijetí Španělska do UNESCO v listopadu roku 1952, následné uzavření konkordátu s Vatikánem v srpnu roku 1958, a přijetí země do OSN v prosinci roku 1955.¹⁵ V lednu 1958 se Španělsko také stalo členem Organizace pro evropskou hospodářskou spolupráci. Franco tím dosáhl svého dlouhodobého diplomatického cíle a země se stala plně uznávaným členem mezinárodního společenství. Tím se rozplynuly poslední naděje opozice na mezinárodní bojkot režimu.¹⁶ Americká finanční pomoc a příliv zahraničního kapitálu ulevily španělské ekonomice a v zemi bylo

¹¹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 533.

¹² DELGADO-GRANADOS, Patricia a Gonzalo RAMÍREZ-MACÍAS. Women's Labour Universities. Transgression instruments of the model of women during the Franco regime? *Paedagogica historica* [online]. Routledge, 2023. s. 3.

¹³ CAZORLA-SÁNCHEZ, Antonio. Beyond "They Shall Not Pass." How the Experience of Violence Reshaped Political Values in Franco's Spain. *Journal of contemporary history* [online]. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2005. s. 509.

¹⁴ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 54.

¹⁵ PRESTON, Paul, Luboš HEGER a Radim KLEKNER. *Franco*. Praha: BB art, 2001. s. 500.

¹⁶ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 540.

zahájeno období rozvoje.¹⁷

Během šedesátých let došlo k významným změnám ve frankistickém režimu, zejména v oblasti ekonomiky. Tato éra přinesla určitý zlom, když se režim pod vlivem představitelů z Opus Dei, kterým Franco svěřil ekonomickou otázku, začal postupně přetvářet z represivní diktatury se zastaralými hodnotami, modernizovat a liberalizovat. Hlavním důvodem této transformace byly úspěchy ve sféře hospodářství, které umožnily značnému počtu obyvatel Španělska zlepšit svou životní úroveň. To poskytovalo předním představitelům režimu novou možnost legitimizace režimu, která již nebyla založena pouze na vítězství ve španělské občanské válce a potenciální represí, ale také na zdůrazňování konkrétních úspěchů, které umožňovaly obyvatelstvu žít moderněji a lépe, zejména z hlediska materiálního blahobytu.¹⁸

Avšak tato prosperita byla výrazně závislá na intenzivních hospodářských a turistických vztazích se západními zeměmi. Španělsko nakupovalo moderní zboží a technologie, otevřelo své hranice přílivu turistů a získávalo zahraniční devizy. Mnoho obyvatel země nebylo na změny připraveno, a tak docházelo k velkému odchodu Španělů za prací do zahraničí. Nicméně Západ, který byl liberální a demokratický, nebyl ochoten integrovat španělskou diktaturu do svých struktur, a to i přes její mírné pokusy o modernizaci. To vytvářelo situaci, ve které potřeboval režim dobré vztahy se Západem, aby mohl nabídnout něco jiného než pouze represe, ale zároveň nemohl příliš často sáhnout po represivních opatřeních, aby tyto vztahy udržel.¹⁹

Faktická liberalizace tak probíhala jen v oblasti ekonomiky, ostatní aspekty života občanů chtěl režim zachovat v konzervativní podobě s tradičními hodnotami. Liberalizace v ekonomické sféře ale šla ruku v ruce s liberalizací i v jiných odvětvích. Ve Španělsku se začala postupně formovat nová, modernější společnost, která se nechtěla přizpůsobit zastaralému diktátorskému režimu. Ke konci roku 1963 výrazně přispěl ke zlepšení ekonomické situace První rozvojový plán. Hospodářský růst dosahoval výborných výsledků a společně s tím se výrazně zlepšila i životní úroveň obyvatel. Modernizace a ekonomický růst s sebou zároveň přinášely potřebu kvalifikovanějších pracovníků, proto se zvýšil i počet lidí, kteří se ucházeli o vysokoškolské vzdělání. A právě vysoké školy se posléze stávají centrem opozice vůči režimu.²⁰ V roce 1966 vstoupil v platnost nový

¹⁷ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 54.

tiskový zákon, který nahradil ten stávající. Ačkoliv se na první pohled mohl zdát liberálnější, cenzura byla fakticky nahrazena autocenzurou.²¹

Celkově lze říct, že šedesátá léta byla obdobím významných změn ve frankistické režimu, zejména v oblasti hospodářství. Zvýšená prosperita přinesla jak výhody, tak i nové výzvy. Společnost se začala modernizovat, ačkoliv to bylo spojeno s obtížemi v oblasti politického režimu a společenského uspořádání. Ve společnosti došlo ke změně diskurzu v ohledně národní identity. Mladí Španělé už nechtěli být v pozici katolického Španělska proti západnímu konzumerismu – právě naopak. Tato doba položila základy pro další vývoj, který následoval po smrti Franciska Franka.²²

Přelom sedmdesátých let dvacátého století přinesl dramatické změny. Ekonomický růst začal ve Španělsku zpomalovat již na počátku sedmdesátých let dvacátého století. Během let 1973 až 1976 se v zemi naplno rozjely stávky a demonstrace, požadující demokratické směřování země. Otevřená kritika režimu přicházela především z řad církve, regionů a z podnikatelských, uměleckých, intelektuálních a novinářských kruhů. Jako odpověď režimu přišla eskalace politického násilí a státních represí.²³ Napětí vystupňovalo schválení protiteroristického zákona v roce 1975, na jehož základě byly k smrti odsouzeny i dvě těhotné ženy. To vyvolalo další vlnu protestů jak ve Španělsku, tak i v zahraničí.²⁴

V listopadu 1974 vznikl tzv. Demokratický výbor, který představoval širokou levicovou platformu, která se snažila urychlit pád frankistického režimu a připravit podmínky pro přechod k demokracii. V červnu 1975 byla zformována i Demokratická platforma, kterou vedli socialisté. Tyto politické fronty představovaly významné kroky směrem k demokratickým změnám.²⁵

Celkově lze říct, že Španělsko pozdního frankismu bylo společností, která se pohybovala mezi tradicí a modernitou, chudobou a prosperitou. Sociální a politické změny,

¹⁸ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 527.

¹⁹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 527-528.

²⁰ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 528-534.

²¹ ELLWOOD, Sheelagh, Marie POKORNÁ a Athena ALCHAZIDU. *Franco: člověk, voják, diktátor*. Brno: Books, 1999. s. 213.

²² GÓMEZ DEL MORAL, Alejandro J. *Buying into change: mass consumption, dictatorship, and democratization in Franco's Spain, 1939-1982*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2021. s. 803-805.

²³ ELLWOOD, Sheelagh, Marie POKORNÁ a Athena ALCHAZIDU. *Franco: člověk, voják, diktátor*. Brno: Books, 1999. s. 223.

²⁴ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 528-530.

²⁵ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 530-536.

kteře se odehrávaly pod povrchem režimu, přinesly zemi novou naději a demokratickou budoucnost. Postupně se objevila silná touha po svobodě, politickém angažmá a moderní společnosti. Ke skutečné změně pak došlo až po smrti Franciska Franka, kdy se Španělsko vydalo na cestu směrem k demokratické tranzici.

3. Postavení žen ve Frankově Španělsku

Frankistický režim ve Španělsku zpočátku sázel na různé způsoby konsolidace moci, jedním z nich bylo ideologické oddělení dvou genderových sfér. Toto rozdělení bylo založeno na specifickém obrazu ideální ženské identity, která byla spojena především s mateřstvím. Taková představa o ženském ideálu se rozšířila po celé společnosti a byla navíc podporována státními institucemi jako například místními vládami, univerzitou nebo základními školami.²⁶

Celkové postavení žen ve Frankově Španělsku od čtyřicátých let dvacátého století až do sedmdesátých let dvacátého století bylo upravováno politikou a režimními opatřeními. Omezování ženských práv, znesnadnění přístupu žen na trh práce a také zaměření se na aplikování tradiční genderové role žen ve společnosti byly hlavními charakteristikami přístupu frankistického režimu k ženám. Všechna zavedená politická, právní i společenská opatření v průběhu let formovala ženskou roli ve společnosti. Režim tak vytvářel patriarchální společnost, ve které měly ženy omezený přístup k rovnocenným právům, byly podřizeny mužům a jejich role byla omezena na domácnost a mateřství. Po celou dobu trvání režimu žily španělské ženy v nejvíce restriktivním legálním systému v Evropě.²⁷ Politika byla podpořena nejrůznějšími právními předpisy, vzdělávacím systémem a propagandou formující ženskou identitu v souladu s režimní ideologií. Ideologie a zavedená opatření zaměřené na ženy byly významně podpořeny církví a organizací *Sección Femenina*, ženskou částí španělské fašistické strany Falanga.

3.1 Vývoj postavení žen ve Frankově Španělsku

3.1.1 Vliv církve na postavení žen ve Frankově Španělsku

²⁶ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y: State University of New York Press, 1999. s. 71.

²⁷ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y: State University of New York Press, 1999. s. 22.

V období po druhé světové válce se Franco snažil nově zavedený režim legitimizovat a upevnit tak svou moc. Na cestě k tomu se mu jedním z hlavních spojenců stala katolická církev, která sehrála důležitou roli při budování nového politického systému ve Španělsku i jeho vnímání navenek. Podpora církve znamenala vymezení se proti republikánské legislativě, která v období Druhé republiky podnikla legální kroky k sekularizaci. Zároveň aktivní podporou církve režim odrážel přesvědčení, že víra je zásadní součástí španělské národní identity.²⁸

Po porážce nacistického Německa se církev snažila odvrátit pohled na negativně a problematicky vnímané spojenectví s pravicovým totalitarismem, ke kterému Španělsko směřovalo. V průběhu většiny dvacátého století španělská církev úzce spolupracovala s frankistickým režimem a díky tomu čerpala spoustu výhod a aktivně i využívala svého vysokého postavení ve státě.²⁹ Znovuzavedení křesťanských hodnot a morálky ve společnosti se stalo hlavním ideologickým cílem režimu a církev měla zásadní roli v obnovení tradiční rodinné struktury.³⁰

Církev se stala centrálním a opěrným bodem režimní ideologie a získala kontrolu nad výchovou předáním na starost sekundárního a z velké části i primárního vzdělávání dívek. Skrze kontrolu vzdělávání mohla církev podniknout rozsáhlou rekatolizační ofenzívu a mít významný dopad na španělskou společnost. Navíc se církev mohla spolehnout na silný vliv kazatelů, katechismů, mší nebo svých vlastních vydávaných médií.³¹ Ve třídách byly pověšeny kříže, podnikly se rozsáhlé čistky v knihovnách a nevhodné knihy byly páleny. Došlo k masovému propouštění učitelů, ve školách a na univerzitách byly zavedeny povinné kaple.³² Všechna tato opatření měla značný dopad na vzdělávací systém, který se začal více zaměřovat na náboženský a nacionalistický obsah a zanedbávat technické a vědecké znalosti.³³

Církev si vzala na starosti i mediální prostředky a cenzuru všech vlivů a aspektů,

²⁸ RICHMOND, Kathleen. *Women and Spanish fascism: the women's section of the Falange, 1934-1959*. London: Routledge, 2003. s. 52.

²⁹ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 522-523.

³⁰ OSBORNE, Raquel. *Good Girls Versus Bad Girls in Early Francoist Prisons: Sexuality as a Great Divide*, *Sexualities*, 14 (2011), 514.

³¹ DIOS-FERNÁNDEZ, Eider a Raúl MÍNGUEZ-BLASCO. Catholic Housewives in Transition: The Centres for the Promotion of Women between the Franco Dictatorship and Democracy in Spain (1960–1980). *Journal of religious history* [online]. Melbourne: John Wiley and Sons Australia, 2021. s. 625.

³² CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 523.

³³ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 43.

kteře byly pro režim z ideologického hlediska vnímány jako škodlivé. Církevní představitelé se zaměřili na morální úpadek a rozjeli masivní kampaň zaměřenou na ženy, které měly svůj život podrobit ultrakonzervativní morálce a věnovat se činností ideologicky vnímaných v souladu s jejich pohlavím, jako je péče o domácnost, manžela a děti. Katolická církev tak sehrála zásadní roli ve tvarování ideologického modelu ženy během režimu a na tomto procesu se podílela až do šedesátých let dvacátého století.³⁴ Profesní život, aktivní účast v politice, rozvod nebo antikoncepce byly ženám definitivně odepřeny. Církev ženám předepisovala styl oblékání i způsob života, který by měly vést.³⁵

Výsadní postavení ve státě si církev udržela až do šedesátých let dvacátého století. V této době se začaly projevovat vážné strukturální trhliny ve spojení diktatury a církve ve Španělsku. Dlouholeté spojení se stárnoucím diktátorem začalo postupně oslabovat poté, co si církevní představitelé začali uvědomovat, že spojení s frankistickým režimem ohrožuje její image a ztrácí podporu mnoha Španělů i jiných evropských národů. Příčinou této změny byly pravděpodobně ekonomické a sociální změny, které odstartovaly reformy technokratů z organizace Opus Dei. Přijaté reformy přispěly k nárůstu materiálního konzumerismu a postupně do velké míry zapříčinily podkopání postavení a oslabení vlivu ultrakonzervativní ideologie, kterou hlásal stát společně s církví. Mnoho církevních příslušníků se tak od konce šedesátých let začalo aktivně připojovat na stranu nepřátel diktatury, kterými začali postupně být například dělníci, studenti a také baskičtí a katalánští nacionalisté.³⁶

3.1.2 Vliv *Sección Femenina* na postavení žen ve Frankově Španělsku

Sección Femenina byla založena v červenci roku 1934. Jedná se o ojedinělou organizaci, která vznikla jako ženská část fašistické strany Falanga. *Sección Femenina* vedla po dobu více než čtyřiceti let Pilar Primo de Rivera, která byla také nejznámější tvář ženského hnutí. Byla sestrou zakladatele strany Falanga, José Antonia, a dcera Miguela Prima de Rivery, který ve Španělsku působil jako diktátor v letech 1923 až 1930.³⁷ *Sección Femenina* byla oficiální ženskou organizací. V časech jejího největšího rozmachu měla

³⁴ DELGADO-GRANADOS, Patricia a Gonzalo RAMÍREZ-MACÍAS. Women's Labour Universities. Transgression instruments of the model of women during the Franco regime? *Paedagogica historica* [online]. Routledge, 2023. s. 6.

³⁵ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 50.

³⁶ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 524-527.

³⁷ RODRÍGUEZ LÓPEZ, Sofía. Mujeres, agencia política y violencia contrarrevolucionaria en España (1934-1944). *Hispania* (Madrid) [online]. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2020. s. 535.

přibližně 680 000 členů.³⁸

Sección Femenina nabrala na významu už v období španělské občanské války. Cílem organizace v té době bylo sdružovat dobrovolnice k potřebným úkolům podporující fašistickou stranu v konfliktu. Úkoly svěřené falangistickým ženám spočívaly především v poskytování pomoci zraněným vojákům, zajišťování péče o děti, zakládání šicích dílen a koordinaci služeb týkajících se praní a spravování oblečení vojáků na frontách.³⁹

Dekret ze dne 28. prosince 1939 a následně Zákon o univerzitním řádu z roku 1943 svěřily úkol zachování katolických hodnot mezi španělskými ženami organizaci.⁴⁰ Ta tento úkol zajišťovala skrze funkce mobilizace, mentoringu a tréninku na domácnost a sociální služby, politické a profesní edukace žen. Hlavním záměrem organizace byla tedy příprava žen na jejich tradiční roli perfektních dcer, matek a manželek. Ideologickým vzorem měly být královna Isabela I. Kastilská a také svatá Terezie z Ávily, která byla rovněž zvolena za patronku organizace.⁴¹

Sección Femenina se ve čtyřicátých letech dvacátého století zaměřila především na reformu společenského života, kterou praktikovala podobně jako církev skrze vzdělávací systém. V padesátých letech dvacátého století se ve školních osnovách určených pro dívky zdůrazňovala potřeba vzdělávání v domácnosti, na to dohlížely instruktorky z řad organizace.⁴²

Ve chvíli, kdy obyvatelé Španělska poznali vliv konzumerismu a společnost se začala modernizovat, mělo to dopad i na *Sección Femenina*, která byla spojena s fašistickou stranou a její ultrakonzervativní rétorikou. Organizace se musela přizpůsobit novým změnám a výzvám, které s sebou doba přinesla a ovlivnila nutně i španělské ženy. Na tyto změny *Sección Femenina* reagovala kombinací progresivity i snahou o zachování konzervativních hodnot. Organizace tak ve Frankově Španělsku zastávala ojedinělou roli. Na jedné straně se jednalo o oficiální státní organizaci pod fašistickou stranou, která měla

³⁸ OFER, Inbal. Am I that Body? Seccion Femenina de la FET and the Struggle for the Institution of Physical Education and Competitive Sports for Women in Franco's Spain. *Journal of social history* [online]. Oxford University Press, 2006. s. 989.

³⁹ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 24.

⁴⁰ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1999. s. 55.

⁴¹ RAMÍREZ-MACÍAS, Gonzalo. Women Archetype and Female Physical Education during Franco's Dictatorship. *International journal of the history of sport* [online]. Routledge, 2012. s. 1521.

⁴² JOHNSON, Roberta. *Major concepts in Spanish feminist theory*. Albany: State University of New York Press, 2019. s. 43.

pomoci zachovat a vštípit ideologické hodnoty ženám již od školního věku. Na straně druhé, i přes svou kolaboraci s režimem, *Sección Femenina* podporovala vývoj ženských práv a zlepšení postavení žen na trhu práce. Zejména v šedesátých letech dvacátého století *Sección Femenina* významně podpořila právní reformy reagující na měnící se společnost během období ekonomického rozmachu Španělska. Díky svému vlivu se dokázala organizace zasadit o změny ve prospěch právních a pracovních příležitostí pro španělské ženy. Angažovanost organizace v šedesátých letech přispěla k vytvoření obrazu obránce ženských práv a její práce měla dlouhodobý vliv na vnímání a postavení žen ve společnosti a postupný přechod směrem k rovnosti pohlaví. Ačkoliv se nejednalo o revoluční typ organizace, jemným a diplomatickým způsobem se jí podařilo urychlit proces politické rovnosti a ženské emancipace.⁴³

3.1.3 Poválečné období a počátky režimu (1936-1945)

Po výhře Franciska Franka ve španělské občanské válce byla rozpoutána masivní ideologická antikampaň zaměřená proti čemukoliv, co by připomínalo Druhou republiku. V období Druhé republiky došlo k velkému pokroku v oblasti ženských práv, jako například volební právo, možnost rozvodu, legalizace potratu atd. Při nastolení nového režimu byly tudíž ženy i veškeré reformy přijaté v jejich prospěch brány jako symbol destrukce tradičního Španělska a byly zrušeny.⁴⁴

Již během brzkých let Frankova režimu došlo ve Španělsku k úplnému útlumu otevřeně feministické debaty ve veřejném prostoru. Na tom mají nepochybně svůj podíl kruté represe a emigrace velké části liberálně smýšlejících obyvatel. Feministický diskurz byl nahrazen tradiční rétorikou a ideálním obrazem ženy, která měla být středobodem rodinného života, manželství a mateřství, jak silně propagovala *Sección Femenina*.⁴⁵

V rámci represí ve čtyřicátých a polovině padesátých let dvacátého století bylo uvězněno tisíce žen nejen na základě politické motivace. U žen prakticky nezáleželo na kategorii odsouzení, už jen fakt, že byly uvězněny, je společensky očerňovalo a stejně tak

⁴³ DAVIDSON, Jessica. Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 401-402.

⁴⁴ AYERRA, Carmen Madorrán. The Open Window: Women in Spain's Second Republic and Civil War. *Perspectives on global development and technology* [online]. The Netherlands: Brill, 2016. s. 247-251.

⁴⁵ JOHNSON, Roberta. *Major concepts in Spanish feminist theory*. Albany: State University of New York Press, 2019. s. 19.

jejich muže a celé Španělsko.⁴⁶ Jedním z nejznámějších příkladů byla ženská věznice *Las Ventas* v Madridu projektovaná pro 500 vězenkyň. Ve skutečnosti v ní bylo zadrženo více než 6000 žen. Děti mladší čtyř let byly od svých matek odebírány a umisťovány do církevních domovů nebo do politicky vhodných rodin.⁴⁷ Represivní systém měl specifickou proceduru, co se týče republikánských žen. Byly vnímány jako občané druhé kategorie a podřadné mužům. Represe nebyly náhodné, naopak měly za cíl psychologický vliv na populaci a velký efekt na etablování nového řádu pomocí zastrašování a síly. Ženy byly používány jako ideologická zbraň a prostředek teroru a potrestání nepřítele.⁴⁸

⁴⁶ OSBORNE, Raquel. Good girls versus bad girls in early Francoist prisons: Sexuality as a great divide. *Sexualities* [online]. London, England: SAGE Publications, 2011. s. 510.

⁴⁷ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 516.

⁴⁸ MUÑOZ-ENCINAR, Laura. Unearthing gendered repression: an analysis of the violence suffered by women during the civil war and Franco's dictatorship in Southwestern Spain. *World archaeology* [online]. London: Routledge, 2019. s. 760-773.

Kvůli vysokému počtu obětí bylo klíčové zemi znovu osídlit, samotný Franco stanovil demografický cíl dosáhnout populace čtyřiceti milionů Španělů. Pro porodní a rodinná politika se tak stala jednou z priorit frankistického Španělska.⁴⁹ V rámci této politiky byly poskytovány nejrůznější výhody a privilegia rodinám s více dětmi. Frankova legislativa přislíbila finanční výhody rodinám, které měly více než tři děti. Stát také nabízel bezúročné státní půjčky párům, které se chtěly vzít a založit rodinu. Příspěvek byl vyplácen otci, a to jen v případě, že matka zůstala doma a nepracovala.⁵⁰ Antikoncepce byla klasifikovaná jako trestný čin a veškerý prodej nebo její užívání bylo ve Španělsku zakázáno. Tímto způsobem si režim snažil zajistit kontrolu nad svobodným rozhodnutím žen ohledně jejich těla a reprodukce. Ministerstvo zdravotnictví se výrazně zaměřilo na zdraví matek a péči o novorozence a prošlo ve čtyřicátých letech dvacátého století reorganizací svých institucí na základě zákona ze dne 12. července 1941. Zákon zároveň řešil demografické, hygienické a lékařské problémy. V roce 1942 byla státem vytvořena Rada pro ochranu žen. Přísně byly trestány a potlačovány sexuálně motivované zločiny, za které byly považovány potrat i jakákoliv forma propagace antikoncepce podle zákona ze dne 24. prosince 1941. Stejně tak přísně bylo stíháno soužití mimo manželství a cizoložství žen na základě zákona ze dne 11. května 1942.⁵¹

V roce 1938 byl obnoven občanský zákoník z roku 1889. Ten mimo jiné omezil práva žen v obchodních transakcích. Vdané ženy čelily mnoha dalším restrikcím a byly považovány za občany druhé kategorie. Režimem byla spuštěna silná ideologická kampaň, která měla přesvědčit ženy, aby místo práce zůstaly doma a staraly se o chod domácnosti a výchovu velké rodiny. Jedním z prvních důležitých legislativních kroků byla Charta práce (*Fuero del Trabajo*) z roku 1938.⁵²

Charta stanovila pracovní systém a společenský řád frankistů. Za svůj záměr určila „osvobození žen z továren a dílen“, aby se mohly stát dobrými matkami a přinášely státu zdravé občany a prohlásila práci za právo a povinnost. Ženy kvůli přijatým opatřením čelily omezení přístupu na trh práce. Charta předepisovala, že vdané ženy musí opustit svá

⁴⁹ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 33.

⁵⁰ DAVIDSON, Jessica. *Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights*. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 404.

⁵¹ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 33.

⁵² ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1999. s. 127-128.

zaměstnání a naplno se věnovat své rodinné úloze. Zároveň bylo zavedeno speciální sociální pojištění pro vdané ženy, finanční podpora od státu, která měla sloužit jako motivace pro to, aby zůstaly doma a mohly se soustředit na domácnost. Vdané ženy mohly pracovat jen v případě, pokud manželův plat nedokázal dostatečně zajistit rodinu. K tomu navíc ženy potřebovaly autorizaci manžela, který podepisoval zaměstnaneckou smlouvu a mohl si nárokovat plat své ženy. Opatření tak omezovala ekonomickou nezávislost žen a podporovala nastavení tradičních rodinných rolí předepsaných státem.⁵³

Ke své tradiční roli vzorných žen Španělska byly dívky vedeny již od útlého školního věku. Již žákyně ve školách byly vyučovány domácím dovednostem, které je měly připravit na roli ženy v domácnosti a dobré matky, jak si představoval režim. Frankistická propaganda tak jednala ve svém přesvědčení, že ženy jsou základem rodiny a jejich život by tak měl být zasvěcen k tomuto účelu.⁵⁴ Nařízení č. 378 ze dne 28. listopadu 1937 oficiálně zavedlo a regulovalo sociální službu trvající šest měsíců jako národní povinnost pro všechny španělské ženy v produktivním věku od 17 do 35 let s cílem obnovy vlasti.⁵⁵ Legislativa vyžadovala plnou spolupráci s výjimkou vdaných nebo invalidních žen. Sociální služby byly ke koordinaci svěřeny organizaci *Sección Femenina*, která si tím zajistila značnou míru moci. Organizace vydávala po skončení služby doklad, který potvrzoval její splnění a až na již zmíněné výjimky ho musely předložit všechny ženy, aby mohly získat jakýkoliv profesní diplom, vykonávat povolání nebo zastávat veřejnou funkci.⁵⁶

Co se týče školství, od 40. let byly vzdělávací možnosti pro ženy velice omezené. Koedukace byla zrušena a bylo zavedené segregované vzdělávání na základě pohlaví.⁵⁷ *Sección Femenina* tak dostala příležitost převzít zodpovědnost za vzdělání žen. Článek 11 Zákona o základním vzdělání definoval jako primární cíl připravit dívky zejména pro domov a domácí řemesla a průmysly. Vzdělání žen bylo tedy ve čtyřicátých letech dvacátého století ve Španělsku nastaveno tak, aby odpovídalo ideologickému konceptu

⁵³ OTERO-GONZÁLEZ, Uxía. Gender Labor Policies in the Franco Dictatorship (1939–75): The Discursive Construction of Normative Femininity. *Journal of nationalism, memory & language politics* [online]. Sciendo, 2020. s. 197-201.

⁵⁴ CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017. s. 544.

⁵⁵ RODRÍGUEZ LÓPEZ, Sofía. Mujeres, agencia política y violencia contrarrevolucionaria en España (1934-1944). *Hispania* (Madrid) [online]. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2020. s. 546.

⁵⁶ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 33.

⁵⁷ DIOS-FERNÁNDEZ, Eider a Raúl MÍNGUEZ-BLASCO. Catholic Housewives in Transition: The Centres for the Promotion of Women between the Franco Dictatorship and Democracy in Spain (1960–1980). *Journal of religious history* [online]. Melbourne: John Wiley and Sons Australia, 2021. s. 632-633.

produktivně/reproduktivní ženy, který byl nezbytný v poválečném období.⁵⁸ Bez absolvování kurzů domácí ekonomiky, šití, návrhu střihů, výtvarných a řemeslných prací, vaření a hudby tak žádná žena nemohla dokončit školu. Vzdělávací systém se stal prostředkem, skrze který mohl stát zavádět a etablovat svou otevřeně patriarchální politiku.⁵⁹

Vysokoškolské vzdělání bylo upraveno univerzitní reformou (*Ley de Ordenación Universitaria*) z roku 1943, která byla platná až do roku 1970. Univerzita byla považována za mužské prostředí, ačkoliv v žádném zákonu neexistovala výslovná exkluze žen z vyššího vzdělávání. Jejich přítomnost na univerzitě byla nepopíratelně odrazována během prvních dvou desetiletí Frankova režimu a ženy byly demotivovány ke studiu či k profesnímu rozvoji. Španělské univerzity měly za svůj hlavní cíl vtisknout studentům morálku a vlastenectví za podpory národní tradice úzce spojené s katolicismem.⁶⁰ I na univerzitách platila genderová segregace a *Sección Femenina* dostala na starost dohled a koordinaci ženské části. V tomto prostředí byla povinná univerzitní sociální služba, která zahrnovala domácí umění, vaření, péči o děti atd. Mužská část měla povinnost vojenské služby, kterou měly ženy zakázanou.⁶¹

V meziválečných letech bylo u prakticky všech totalitních režimů v Evropě mužské tělo vnímáno jako symbol síly. Důraz byl kladen na nastavení mužného silného státu pro ochranu vlasti. V militantním ovzduší doby, v kontextu politického, náboženského nebo lékařského diskurzu, bylo naopak ženské tělo vnímáno jako symbol biologické a duchovní čistoty a národní regenerace. Ve Španělsku ovlivnilo toto katolické konzervativní vnímání i zavedení povinné tělesné výchovy. Cílem bylo udržení dobrého zdravotního stavu žen, které měly být zdravé matky pro otčinu. Nařízení z 24. ledna 1945 zavedlo oddělené vyučování tělesné výchovy na základě pohlaví. Ve čtyřicátých letech *Sección Femenina* dohlížela na tělesnou výchovu a sport dívek.⁶² Organizace rozdělila sporty na základě toho, zda byly pro ženy vhodné – například plavání, tenis nebo gymnastika. Naopak atletika byla

⁵⁸ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 44.

⁵⁹ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1999. s. 52-53.

⁶⁰ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1999. s. 59-62.

⁶¹ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y.: State University of New York Press, 1999. s. 61.

⁶² MORCILLO GÓMEZ, Aurora. Uno, don, tres, cuatro: modern women docile bodies. *Sport in society* [online]. Taylor & Francis Group, 2008. s. 672-674.

vyloučena ze seznamu sportů až do roku 1961, protože byla považována za maskuliní.⁶³

3.1.4 Španělsko na cestě od autarkie k rozvoji (1945-1959)

Padesátá léta dvacátého století byla klíčovým obdobím pro vývoj genderové ideologie režimu. Během tohoto desetiletí se Frankovi podařilo dosáhnout mezinárodního uznání, když se Španělsko stalo novým členem OSN a americkým spojencem proti komunismu. Tento mezinárodní úspěch mu zajistil posílení pozice a moci i na domácí půdě.⁶⁴ Zlepšení vztahů se Západem s sebou ale neslo jiná úskalí pro ultrakonzervativní Španělsko. Výzva, které Španělsko čelilo v padesátých letech dvacátého století bylo, jak udržet konzervativní katolickou tradici v kontextu nevyhnutelně se blížící liberální modernizaci. Konzumerismus měl velký společenský a politický dopad na frankistické Španělsko a sehrál důležitou roli ve formování jiných názorů a identit v opozici k oficiální rétorice, zejména pokud jde o vývoj genderových vztahů. Obraz produktivně/reproduktivní ženy byl nahrazen obrazem ženy jako spotřebitelky/komodity a stal se odrazem nového moderního rodinného života, který představoval střet kapitalismu a tradiční genderové ideologie. Na ukázce Španělska lze vidět, jaký vliv měly spotřeba a kultura západních demokratických zemí na tradiční genderové vztahy.⁶⁵

Padesátá léta dvacátého století ve Španělsku vedla z ekonomického i politického hlediska ke změně právního postavení žen i ke změně ohraničení genderových vztahů. V tomto období začalo docházet k přeměně venkovské k urbanizované společnosti, která se obracela ke kapitalistickému materialismu a tím došlo i k přeměně postavení ženy v nové éře ekonomického rozvoje. Éra rozvoje s sebou přinesla nové možnosti pro ženy, které se staly důležitými aktéry v novém ekonomickém modelu Španělska. Státní strategie zaměřená na zvýšení průmyslové produkce s sebou přinesla potřebu začlenit ženy do pracovního procesu. Oficiální statistiky dokazují, že se podíl zaměstnaných žen téměř zdvojnásobil z 8 % na 15 % mezi lety 1940 a 1960. I přesto, že většina z nich nadále obsazovala tradiční pozice v domácnosti, na farmách nebo jako domácí služky, některé se začaly poohlížet po pracovních příležitostech v rozvíjejícím se turistickém a služebním

⁶³ OFER, Inbal. Am I that Body? Seccion Femenina de la FET and the Struggle for the Institution of Physical Education and Competitive Sports for Women in Franco's Spain. *Journal of social history* [online]. Oxford University Press, 2006. s. 991-992.

⁶⁴ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 4-5.

⁶⁵ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 47-55.

sektoru. Ženy také zaplňovaly volné pozice po mužích, kteří se rozhodli ze Španělska emigrovat za lepšími příležitostmi.⁶⁶

V roce 1947 byl vydán zákon, který napřímo vyžadoval od provdaných žen, aby opustily svá zaměstnání a věnovaly se rodině prostřednictvím nedobrovolného volna (*excedencia forzosa*). Společně s tím byl vyhotoven obsáhlý seznam pracovních pozic, které měly ženy zapovězeny – např. profese právníka, celníka, diplomata, policisty a mnoho dalších. Rozšíření pracovních omezení žen přišla společně s přijetím zákona z roku 1957, který ženám zakazoval vykonávat „nebezpečné a morálně ohrožující práce“.⁶⁷

Od žen bylo očekáváno, že vnesou morální katolické hodnoty do moderního průmyslového světa. Frankův režim se snažil svou představu o dobré ženě a špatné ženě odrazit i do médií, vydávaných knih a filmů a díky tomu šířit svou genderovou propagandu. Představa měla být zrcadlem, ve kterém se měly shlédnout ženy podle vzoru, který byl skrze média nebo *Sección Femenina* reprezentován. Špatné ženy měly být ukázkou toho, co se stane, když žena sejde z té pravé cesty.⁶⁸

Právní postavená vdané ženy bylo ve fašistickém Španělsku na stejné úrovni jako postavení nezletilé osoby, opatrovníkem byl v obou případech manžel. Žena neměla žádná práva na péči o děti. I nadále chyběla ženám ekonomická a právní nezávislost. Ženám nebylo dovoleno opustit domácnost, ve které byl hlavou rodiny otec, před dosažením věku 25 let, pokud se do té doby neprovdaly nebo nevstoupily do kláštera. I přesto, že byla tato a jiná podobná opatření z občanského zákoníku z roku 1889 zachována, jiná se podařilo zrušit či reformovat změnou občanského zákoníku v roce 1958. Podle nové reformy se mohly svobodné ženy stát například svědkyněmi u soudu, i když přednost měl stále muž. Vdaná žena se mohla stát opatrovnící nebo svědkem, ale pouze se souhlasem manžela. Stát stále uznával jen církevní sňatky, k občanským sňatkům mohlo dojít pouze v případě, kdy byl jeden ze snoubenců nekatolík.⁶⁹

Bylo evidentní, že se Španělsko a jeho obyvatelé začínají měnit. Představitelé režimu

⁶⁶ DAVIDSON, Jessica. Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 405.

⁶⁷ DAVIDSON, Jessica. Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 405.

⁶⁸ GIL, Fátima. Exemplary Women: The Use of Film and Censorship as a Means of Moral Indoctrination during the Franco Dictatorship in Spain. *Journal of popular culture* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 2016. s. 862-869.

⁶⁹ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 67.

se těmto nevyhnutelným ekonomickým a sociálním změnám snažili přizpůsobit a důležitým krokem v tomto ohledu bylo vydání Základních zásad státu v roce 1958 a Stabilizačního plánu v roce 1959. Oba dokumenty zahájily éru rozvoje.⁷⁰

3.1.5 Od konzumerismu k demokracii (1959-1975)

Ve druhé polovině dvacátého století se naplno začínaly projevovat důsledky a vliv konzumerismu, migrace a turismu, které se staly důležitými aspekty pro španělskou společnost. Nové trendy s sebou přinesly i nový náhled na ženskou identitu, který překračoval dosud ustálenou tradiční roli. Španělsko zaplavily módní časopisy a novinky z Hollywoodu, které reprezentovaly ženské idoly krásy. S tím přišla i proměna ve vnímání ženského těla, které se de facto stalo opoziční zbraní proti režimní ultrakonzervativní morální a sexuální politice, která byla založená na katolických hodnotách a čistotě. Nové časopisy, rozmáhající se obchodní domy, supermarkety a postupná integrace národa do širší západní komerční komunity, proces amerikanizace a europeizace – to vše pozměnilo španělské sociální normy a morálku a podtrhlo nohy Frankově represivnímu politickému systému.⁷¹

V šedesátých letech naplno pokračoval masový trend stěhování do měst nebo do jiných států jako přímý důsledek industrializace. To vytvářelo potřebu na zaplnění opuštěných míst. Představitelé španělské ekonomiky pochopili, že začlenění žen do pracovního procesu je k tomuto účelu nezbytné. Poměr pracující ženské populace se zvýšil během roku 1960 a 1970 z 18,2 % na 24,4 %. Ženy nejvíce obsazovaly místa ve zdravotnictví, bankovníctví a obchodu.⁷²

Přístup žen na pracovní trh byl na počátku šedesátých let značně zjednodušen přijetím Zákona o politických, profesních a pracovních právech žen (*Ley de Derechos Políticos, Profesionales y de Trabajo de la Mujer*) z roku 1961. Ten byl velké míry iniciován organizací *Sección Femenina*. Dokument se i nadále snažil odrazit zájem o zachování katolických hodnot a rodiny tím, že nepřestal podporovat obraz předepsané

⁷⁰ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 76.

⁷¹ GÓMEZ DEL MORAL, Alejandro J. *Buying into change: mass consumption, dictatorship, and democratization in Franco's Spain, 1939-1982*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2021. s. 806-807.

⁷² DIOS-FERNÁNDEZ, Eider a Raúl MÍNGUEZ-BLASCO. Catholic Housewives in Transition: The Centres for the Promotion of Women between the Franco Dictatorship and Democracy in Spain (1960–1980). *Journal of religious history* [online]. Melbourne: John Wiley and Sons Australia, 2021. s. 624.

katolické ženskosti.⁷³ Ženám bylo mimo jiné přiznáno právo volit a být voleny do veřejných funkcí. Vdaným ženám, které chtěly pracovat, byl umožněn vstup na pracovní trh, ale i nadále to bylo možné pouze se souhlasem manžela. Nově však mohly ženy rozhodnutí muže zpochybnit u soudu, pokud zde bylo podezření, že k nesouhlasu došlo ve špatné víře.⁷⁴

V roce 1966 došlo pod tlakem ze strany hnutí *Sección Femenina* ke zrušení článku zákona, který zakazoval ženám stát se smírčími soudci. Tento krok odstranil zjevnou anomálii a další omezení, která bránila ženám ve vstupu do určitých profesí, i když jiná nerovná opatření byla stále ponechána.⁷⁵

Sección Femenina se díky podpoře přijatých zákonů v šedesátých letech dvacátého století plně etablovala jako zastávce reform a značně přispěla k posunu směrem k rovnosti pohlaví ve Španělsku. Ženy se na organizaci často obracely pro pomoc v pracovních a právních záležitostech. *Sección Femenina* se také snažila prosadit národní systém denní péče pro děti pracujících matek, který byl společným projektem ministerstva práce, místních vládních orgánů, a právě samotné organizace.⁷⁶

Přijaté reformy začaly ve Španělsku nabývat na síle zejména v sedmdesátých letech dvacátého století. Režim Franciska Franka vydal ještě v roce 1970 dekret, který potvrdil pracovní zákony z let 1961 a 1966. Dekret zašel ještě dál a vyhlásil peněžitou pomoc pro ženy v mateřství. Ačkoliv přetrvávalo omezení v zaměstnání žen a klasifikace některých profesí jako nebezpečné nebo nezdravé, v roce 1972 bylo oznámeno, že tato omezení budou přehodnocena s cílem odstranění možných diskriminací na základě pohlaví.⁷⁷ V sedmdesátých letech došlo k přijetí Všeobecného školského zákona, kde poprvé od počátku režimu nebylo zmíněná rozdělená výuka na základě pohlaví.⁷⁸

Tímto způsobem – skrze pomalé reformy, se ženská práva ve Španělsku rozvíjela i

⁷³ MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008. s. 70.

⁷⁴ DAVIDSON, Jessica. *Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights*. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 406.

⁷⁵ DAVIDSON, Jessica. *Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights*. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 410.

⁷⁶ DAVIDSON, Jessica. *Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights*. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 410.

⁷⁷ DAVIDSON, Jessica. *Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights*. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011. s. 410.

⁷⁸ OTERO-GONZÁLEZ, Uxia. *Gender Labor Policies in the Franco Dictatorship (1939–75): The Discursive Construction of Normative Femininity*. *Journal of nationalism, memory & language politics* [online]. Sciendo, 2020. s. 218.

během sedmdesátých let. Reformy byly především zaměřeny na postupné zlepšování pracovních podmínek, smazávání genderových rozdílů a zajištění rovnosti práv. Kroky vedly k modernizaci a posílení žen ve společnosti.⁷⁹

Na úplnou svobodu a rovnost si ženy musely počkat až do konce diktatury v roce 1975. Během období přechodu k demokracii a mezi lety 1975 a 1990 získaly ženy postupně opět právo na rozvod, na potrat a rovnost před zákonem.⁸⁰ Zajímavý je i prudký nárůst studentů mezi roky 1975-1988. Konkrétně šlo o 103 % v případě žen a 27 % u mužské části populace.⁸¹

4. Závěr

Během nastolení Frankova režimu po výhře ve španělské občanské válce byla zrušena veškerá liberální práva zavedená v krátkém období Druhé republiky na podporu rovného postavení mužů a žen. Místo toho režim zavedl restriktivní opatření, která měla podpořit ultrakonzervativní ideologii. Na základě této ideologie se ženy měly podrobit svým tradičním rolím, kterými byly role dcery, matky a manželky a zasvětit svůj život tomuto účelu. Nejhorší podmínky pro ženy tak nastaly v počátečním období konsolidace režimu ve čtyřicátých a počátku padesátých let, kdy zemi postihla závažná krize související s válkou a ekonomickou izolací od ostatních zemí. Ženám byl znesnadněn přístup na trh práce, školství bylo odděleno na základě pohlaví a bylo svěřeno do rukou církve a organizace *Sección Femenina*, přes které režim napřímo uplatňoval svou genderovou politiku.

Kvůli neustupující ekonomické krizi si Franco začal uvědomovat potřebu vztahů se Západem a v průběhu padesátých let tak dochází k přechodu od izolacionalismu ke snaze o mezinárodní uznání režimu. Aby se tento cíl Frankovi podařil, musel svou represivní politiku zmírnit. S přílivem kapitálu ze západu a také příchodem turistů do Španělska, se mění i celková povaha španělských obyvatel. Industrializace s sebou přináší nutnost zaplnit prázdná pracovní místa po mužích, kteří se stěhují do měst či emigrují. Proto dochází k usnadnění přístupu žen na trh práce, to posléze vede i k jejich větší ekonomické

⁷⁹ ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y: State University of New York Press, 1999. s. 128.

⁸⁰ JOHNSON, Roberta. *Major concepts in Spanish feminist theory*. Albany: State University of New York Press, 2019. s. 17.

⁸¹ CASTAÑO, Lola. *Women's Studies in Spain. Women's studies quarterly* [online]. New York: Feminist Press, 1992. s. 127.

nezávislosti. Příliv turistů z jiných zemí s sebou nutně přináší i západoevropskou kulturu a liberální hodnoty a mladí Španělé v šedesátých letech dvacátého století se odklánějí od ultrakonzervativní morálky hlásané režimem.

Od šedesátých letech dvacátého století dochází i ke změně postoje církve vůči režimu. Dříve skalní podporovatel se postupem času stává kritikem stárnoucího diktátora a někteří představitelé církve se v sedmdesátých letech otevřeně postavily na stranu odpůrců režimu požadující demokratické změny v zemi. Od šedesátých let se mění i povaha organizace *Sección Femenina*, která se v šedesátých letech významně zasadila o přijetí zákonů, které zlepšily postavení žen na trhu práce a ve společnosti.

Celkově by se dalo říct, že na formování postavení žen ve Španělsku měly v průběhu režimu zásadní dopad ekonomická a mezinárodní situace, církev a organizace *Sección Femenina*. I přes zjevnou liberalizaci všech těchto aspektů ale nebyl režim schopen efektivně a dostatečně reagovat a snažil se i přes stále hlasitější nesouhlas svých obyvatel v sedmdesátých letech zachovat ultrakonzervativní přístup a tradiční postavení žen. Až na pár ústupků v oblasti pracovních a sociálních práv a usnadnění přístupu na univerzity si tak ženy musely na rovná práva a příležitosti počkat až na smrt diktátora v roce 1975 a konec režimu.

5. Summary

During the establishment of Franco's regime following the victory in the Spanish Civil War, all liberal rights introduced during the short period of the Second Republic to promote gender equality were abolished. Instead, the regime implemented restrictive measures to support an ultra-conservative ideology. Based on this ideology, women were expected to adhere to their traditional roles as daughters, mothers, and wives and dedicate their lives to those purposes. The worst conditions for women occurred during the initial consolidation of the regime in the 1940s and early 1950s when the country faced a severe crisis related to war and economic isolation from other countries. Women faced barriers to access the job market, education was segregated based on the gender and handed over to the church and the organization *Sección Femenina*, through which the regime directly implemented its gender policy.

Due to the persistent economic crisis, Franco began to realize the need for relations with the West. Therefore, during the 1950s, there was a transition from isolationism to an

effort to seek international recognition for the regime. To achieve this goal, Franco had to ease his repressive policies. With the influx of capital from the West and the arrival of tourists in Spain, the overall nature of the Spanish population also changed. Industrialization brought the necessity to fill the vacant job positions left by men who moved to cities or emigrated. Consequently, the access of women to the job market was facilitated, leading to greater economic independence for them. The influx of tourists from other countries also brought Western European culture and liberal values, and young Spaniards in the 1960s began to turn away from the ultra-conservative morality propagated by the regime.

From the 1960s, there was also a change in the attitude of the Church towards the regime. Former supporters gradually became critics of the aging dictator, and some church representatives openly sided with regime opponents, demanding democratic changes in the country during 1970s. The nature of the organization Sección Femenina also changed in the 1960s when it significantly contributed to the adoption of laws that improved the status of women in the job market and society.

Overall, it could be said that the formation of women's position in Spain during the regime was significantly influenced by the economic and international situation, the Church, and the organization Sección Femenina. Despite the apparent liberalization in all these aspects, the regime was not able to respond effectively and sufficiently, and it attempted to maintain ultra-conservative approach and traditional roles for women despite growing dissent from its population during the 1970s. Women had to wait for equal rights and opportunities until the death of the dictator in 1975 and the end of the regime.

6. Zdroje

- AYERRA, Carmen Madorrán. The Open Window: Women in Spain's Second Republic and Civil War. *Perspectives on global development and technology* [online]. The Netherlands: Brill, 2016, 15(1-2), 246-253. ISSN 1569-1500. Dostupné z: doi:10.1163/15691497-12341386.

- CASTAÑO, Lola. Women's Studies in Spain. *Women's studies quarterly* [online]. New York: Feminist Press, 1992, 20(3/4), 127-135. ISSN 0732-1562.

- CAZORLA-SÁNCHEZ, Antonio. Beyond "They Shall Not Pass." How the Experience of Violence Reshaped Political Values in Franco's Spain. *Journal of contemporary history* [online]. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2005, 40(3), 503-520. ISSN

0022-0094. Dostupné z: doi:10.1177/0022009405054569.

- DAVIDSON, Jessica. Women, Fascism and Work in Francoist Spain: The Law for Political, Professional and Labour Rights. *Gender & history* [online]. Oxford, UK: Blackwell Publishing, 2011, 23(2), 401-414. ISSN 0953-5233. Dostupné z: doi:10.1111/j.1468-0424.2011.01645.x.

- DELGADO-GRANADOS, Patricia a Gonzalo RAMÍREZ-MACÍAS. Women's Labour Universities. Transgression instruments of the model of women during the Franco regime? *Paedagogica historica* [online]. Routledge, 2023, 1-18. ISSN 0030-9230. Dostupné z: doi:10.1080/00309230.2023.2205546.

- DIOS-FERNÁNDEZ, Eider a Raúl MÍNGUEZ-BLASCO. Catholic Housewives in Transition: The Centres for the Promotion of Women between the Franco Dictatorship and Democracy in Spain (1960–1980). *Journal of religious history* [online]. Melbourne: John Wiley and Sons Australia, 2021, 45(4), 623-643. ISSN 0022-4227. Dostupné z: doi:10.1111/1467-9809.12807.

- ELLWOOD, Sheelagh, Marie POKORNÁ a Athena ALCHAZIDU. *Franco: člověk, voják, diktátor*. Brno: Books, 1999.

- ENDERS, Victoria Lorée a Pamela Beth. RADCLIFF. *Constructing Spanish womanhood: female identity in modern Spain*. Albany, N.Y: State University of New York Press, 1999, 1 online resource (xiv, 443 p.) ill.:. ISBN 0-585-06244-7.

- GIL, Fátima. Exemplary Women: The Use of Film and Censorship as a Means of Moral Indoctrination during the Franco Dictatorship in Spain. *Journal of popular culture* [online]. Oxford: Blackwell Publishing, 2016, 49(4), 856-874. ISSN 0022-3840. Dostupné z: doi:10.1111/jpcu.12442.

- GÓMEZ DEL MORAL, Alejandro J. *Buying into change: mass consumption, dictatorship, and democratization in Franco's Spain, 1939-1982*. Lanham, Maryland: Rowman & Littlefield, 2021.

- CHALUPA, Jiří. *Dějiny Španělska*. Praha: NLN, 2017.

- CHALUPA, Jiří. *Jak umírá diktatura: pád Frankova režimu ve Španělsku*. Olomouc: Votobia, 1997.

- JOHNSON, Roberta. *Major concepts in Spanish feminist theory*. Albany: State University of New York Press, 2019.

- MORCILLO GÓMEZ, Aurora., Tomás FERNÁNDEZ AÚZ a Beatriz EGUIBAR. *En cuerpo y alma: ser mujer en tiempos de Franco*. Madrid: Siglo XXI de España Editores, S.A, 2015.

- MORCILLO GÓMEZ, Aurora. *True Catholic womanhood: gender ideology in Franco's Spain*. DeKalb: Northern Illinois University Press, 2008.

- MORCILLO GÓMEZ, Aurora. Uno, don, tres, cuatro: modern women docile bodies. *Sport in society* [online]. Taylor & Francis Group, 2008, 11(6), 673-684. ISSN 1743-0437. Dostupné z: doi:10.1080/17430430802283930.
- MUÑOZ-ENCINAR, Laura. Unearthing gendered repression: an analysis of the violence suffered by women during the civil war and Franco's dictatorship in Southwestern Spain. *World archaeology* [online]. London: Routledge, 2019, 51(5), 759-777. ISSN 0043-8243. Dostupné z: doi:10.1080/00438243.2020.1740775.
- OFER, Inbal. Am I that Body? Sección Femenina de la FET and the Struggle for the Institution of Physical Education and Competitive Sports for Women in Franco's Spain. *Journal of social history* [online]. Oxford University Press, 2006, 39(4), 989-1010. ISSN 0022-4529. Dostupné z: doi:10.1353/jsh.2006.0051.
- OSBORNE, Raquel. Good girls versus bad girls in early Francoist prisons: Sexuality as a great divide. *Sexualities* [online]. London, England: SAGE Publications, 2011, 14(5), 509-525. ISSN 1363-4607. Dostupné z: doi:10.1177/1363460711415215.
- OTERO-GONZÁLEZ, Uxía. Gender Labor Policies in the Franco Dictatorship (1939–75): The Discursive Construction of Normative Femininity. *Journal of nationalism, memory & language politics* [online]. Sciendo, 2020, 14(2), 196-225. ISSN 2570-5857. Dostupné z: doi:10.2478/jnmlp-2020-0010.
- PRESTON, Paul, Luboš HEGER a Radim KLEKNER. *Franco*. Praha: BB art, 2001.
- RADCLIFF, Pamela. Citizens and Housewives: The Problem of Female Citizenship in Spain's Transition to Democracy. *Journal of social history* [online]. Oxford: Oxford University Press, 2002, 36(1), 77-100. ISSN 0022-4529. Dostupné z: doi:10.1353/jsh.2002.0106.
- RAMÍREZ-MACÍAS, Gonzalo. Women Archetype and Female Physical Education during Franco's Dictatorship. *International journal of the history of sport* [online]. Routledge, 2012, 29(11), 1513-1528. ISSN 0952-3367. Dostupné z: doi:10.1080/09523367.2012.666969.
- RICHMOND, Kathleen. *Women and Spanish fascism: the women's section of the Falange, 1934-1959*. London: Routledge, 2003.
- RODRÍGUEZ LÓPEZ, Sofía. Mujeres, agencia política y violencia contrarrevolucionaria en España (1934-1944). *Hispania (Madrid)* [online]. Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2020, 80(265), 531-561. ISSN 0018-2141. Dostupné z: doi:10.3989/hispania.2020.015.
- SHUBERT, Adrian. *A social history of modern Spain*. London: Unwin Hyman, 1990.

Teze bakalářské práce

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	
Jméno:	Kristýna Mrázová
E-mail:	89144452@fsv.cuni.cz
Semestr:	Zimní
Akademický rok:	2021/2022
Název práce:	Postavení žen ve Frankově Španělsku
Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok):	letní semestr 2021/2022
Vedoucí bakalářského semináře:	PhDr. David Emler, Ph.D.
Vedoucí práce:	PhDr. Barbora Menclová
V čem se oproti původnímu zadání změnil cíl práce?	Práce bude za využití primárních a sekundárních zdrojů zkoumat aspekty a historii postavení žen v období fašistické diktatury Francisca Franca ve Španělsku v letech 1939–1975. Na základě toho si práce klade za cíl pochopit společenský vývoj postavení žen ve Španělsku, které se od ultrakonzervativního fašismu posunulo na úroveň, ve které je v současné době v oblasti genderové rovnosti jednou z nejrozvinutějších zemí.
Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu?	Teritoriální vymezení zůstává stejné. Na základě diskuse v Bakalářském semináři se změnilo časové vymezení tématu, které se odklonilo od původního plánu zkoumat postavení žen i během období španělské Druhé republiky a práce se tedy bude zabývat obdobím během Frankovy diktatury.
Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)?	Struktura práce doposud stanovena není a bude vytvořena až na základě utřídění tématu po hlubší práci s primární a sekundární literaturou práce. Předpokládaná struktura práce je chronologická.
Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce?	Metodologická koncepce práce se nezměnila. Předpoklad je, že budu shromažďovat zdroje, které budu následně analyzovat a vybírat pro práci relevantní informace.
Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce?	Celek práce byl ovlivněn jen užším vymezením časového rámce práce, kterému bude uzpůsoben i následný výběr a relevantnost dosavadních zdrojů. Práce bude kompilační za použití primárních a sekundárních zdrojů.
Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):	Zásadní proměnou práce bylo vymezení a proměna tématu práce na základě diskuse

v hodinách Bakalářského semináře. Pokrok v psaní doposud učiněn nebyl. Prozatím jsem hledala potenciální zdroje, které by pro práci byly vhodné.

Podpis studenta a datum:

Kristýna Mrázová, 8. 2. 2022

Schváleno:	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		